

СУЧАСНІ ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Попадич Олена Олександрівна,
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи

Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»

olena.popadych@uzhnu.edu.ua

м. Ужгород, Україна

Вступ. В епоху розбудови інформаційного суспільства, в якому основним капіталом і головним ресурсом економіки стають знання, освіта має бути не тільки провідною умовою самореалізації та самоактуалізації особистості, збагачення її творчого потенціалу, але й найважливішим фактором соціально-економічного та духовного піднесення держави, забезпечення її конкурентоспроможності на світовій арені [1, с. 53]. Тому сучасному суспільству необхідний соціально активний, творчий педагог, який володіє, зокрема, юридичною грамотністю, розуміє соціальну цінність права, позитивно ставиться до прав дитини та людини, дотримується правових норм держави. Аналіз посадових обов'язків і практичної діяльності педагогів доводить, що сучасний учитель здійснює правовий захист дітей, надає правову допомогу, спрямовану на дотримання прав людини і прав дитини, учням початкової школи, здійснює правове інформування батьків тощо. Отже, правова складова діяльності вчителя початкової школи до формування правової компетентності учнів є актуальною.

Ціль роботи. Обґрунтувати сучасні засоби формування правової компетентності учнів початкової школи.

Матеріали та методи. Актуальність проблематики відображена у положеннях Указу Президента України «Про заходи щодо вдосконалення

системи вищої освіти України», Указі Президента України «Про національну програму правової освіти населення» та інших нормативних документах. Наукові розвідки формування правової компетентності учнів початкової школи організовані в напрямі розроблення педагогічних основ правовиховної роботи з молодшими школярами (І. Запорожан [2], М. Фіцула [3]), правової компетентності вчителя як основи управління школою (О. Іваній [4]), формування правової компетентності в сучасних студентів (Д. Клочкова [5]), підготовки майбутніх учителів початкових класів до правового виховання молодших школярів (Л. Мацук [6]), розвитку основ педагогічного правознавства (М. Подберезський [7]) та ін. Ми використали такі методи дослідження, як аналіз, узагальнення та класифікація фактів наукової, періодичної, методичної літератури та медіаджерел.

Результати та обговорення. «Концепція Нової української школи» регламентує, що в сучасних умовах суспільству необхідний якісно новий учитель [8]. Педагогам необхідно брати до уваги цей фактор, організовуючи освітню діяльність.

Відомо, що засобом може слугувати будь-який об'єкт довколишньої дійсності: предмет, річ, звук, тварини, рослини, художні твори, явища, події, епізоди тощо, окрім людини. Перед уявним баченням педагога – нескінченна низка потенційних засобів, які можна застосувати у процесі виховання. Педагогічна проблема полягає не в їх відсутності чи браку, а в їхній адекватності щодо виховного завдання. Засоби, які використовує педагог, мають відповідати соціокультурним нормам, зокрема: гігієнічним, естетичним, економічним, етнічним, правовим.

Обґрунтуємо деякі сучасні засоби формування правової компетентності учнів початкової школи.

Варто зауважити, що формування особистості підростаючого покоління в сучасних соціальних умовах відбувається в насиченому медіасередовищі. Учні початкових класів перебувають під впливом інтенсивних інформаційних потоків. Інтернет, соціальні мережі, телебачення

багато в чому формують картину світу і зразки поведінки дітей та підлітків. Через організацію роботи із засобами масової інформації формується спроможність учнів адекватно орієнтуватися в довкіллі, вибирати фах, формувати власні позиції й самореалізовуватися.

Наразі недостатньо дитячої науково-популярної літератури з правознавства, хоча можливості розвитку цього напрямку великі: від використання художніх творів до матеріалу з природничих дисциплін та основ екології, від використання творів мистецтва до правил безпеки життєдіяльності тощо [9, с. 53].

Організуючи навчально-пізнавальну діяльність учнів, учитель повинен не тільки володіти науково-популярними, періодичними та медіаджерелами, але й активно розробляти чи використовувати методики ознайомлення учнів із цими відомостями. Медіа забезпечують пошук способів входження учнів до сучасного світу, спрямовують навчальний процес на формування цілісної особистості, розвивають культуру учня як «інтегровану якість особистості, яка вирізняється єдністю знань картини світу, уміннями й навичками пізнання, ціннісним ставленням до його результатів».

Зазначимо, що використання періодичних друкованих матеріалів у навчально-пізнавальній діяльності сприяє розвитку загальної культури, відкриває доступ до системи світових засобів масової комунікації тощо.

За цільовим призначенням дитячі видання, як види дитячої літератури, «можна поділити на художні, пізнавальні (за стандартом науково-популярні) і навчальні. За специфікою матеріальної будови розрізняють книжкове, аркушеве, комплектне видання й книжку-іграшку. Різновидом книжкового видання є журнал. У ньому повторюються всі ознаки матеріальної конструкції книжки: він також складається з окремих аркушів паперу, сфальцьованих і з'єднаних у блок. За матеріальним носієм інформації (текстової та ілюстративної) дитячі видання, як і «дорослі», можна поділяти на паперові та електронні» [10, с.56].

Зазвичай, робота з відбору, ознайомлення й розгляду інформації з науково-популярних, зокрема періодичних джерел, громіздка та складніша за традиційну підготовку до уроків. Попри це, позитивні результати такої роботи істотно перевищують традиційні можливості.

Потенційні результати роботи з виданнями поділяють за двома важливими параметрами: безпосередній (посилення зацікавленості учнів до наукової літератури, розвиток їхніх творчих здібностей, підтримка талановитих дітей тощо) і зворотний (посилений інтерес до вивчення та поліпшення успішності). Водночас доречно послуговуватися дидактичними розробками стосовно основних функцій предметів навчання для засвоєння системи науки або її основ. Провідний складник змісту дисциплін зазначеної групи – предметні наукові знання, а ступінь відображення науки, системи теоретичного знання в навчальних предметах тут найповніший. Ідеться про такі предмети, як біологія, історія, фізика, астрономія, хімія, географія, економіка тощо.

Доступність і дохідливість закладено в основу популяризаторського твору. Зрозуміле, цікаве й переконливе подання автором найголовнішого – крок до кращого засвоєння науково-інформаційного матеріалу читачем-підлітком. Саме майстерність «виконання роботи» впливає на те, чи читабельним буде видання, оскільки неможливо змусити реципієнта читати, бо все відбувається в межах зацікавлення.

Досліджуючи, якими видами видань найчастіше послуговується школяр у пошуках пізнавального матеріалу, ми з'ясували, що підлітку найлегше працювати з періодикою, зокрема з журналами. Свій вибір юні читачі пояснюють широкою палітрою тем, уміщених в одному виданні, а також тим, що зазначені періодичні видання не нагадують їм навчальну літературу. У процесі дослідження тематики періодики підсумовано, що найяскравіша палітра підліткових часописів належить до гуманітарного типу. За кількістю їй поступаються лише журнали універсального напрямку. Критичний стан простежуваний зі спеціалізованими, галузевими виданнями

для читацької аудиторії.

Унаслідок опрацювання рубрикацій, змістового наповнення матеріалів, виявлено низку недоліків щодо проаналізованих видань. Чимало часописів уміщують кілька статей із висвітлення наукових відомостей однієї дисципліни, нехтуючи іншими галузями, які потребують популяризації. Окрім того, видавець «затиснутий» у межі шкільної програми. Матеріали готують переважно для пересічного читача, немає акценту на тому, що з дорослішанням дитини неминуча диференціація за статевими ознаками, смаковими вподобаннями. Здебільшого видавець не уявляє потенційного читача, це є найсуттєвішою проблемою, що призводить до сірості й одноманітності пропонованих тем. Отже, нині вкрай необхідно узагальнити досвід і надалі розробляти інноваційні педагогічні проекти стосовно організації навчально-пізнавальної діяльності вихованців загальноосвітньої школи.

Процес навчання має тривати й під час позакласної роботи, що слугує підсистемою педагогічного процесу в школі, а не обмежуватися навчальною діяльністю. Пізнавальний інтерес характерний для всіх складників позаурочної роботи, яка об'єднує шкільну й позашкільну освіту та виховання, що забезпечує науковість, повноту, варіативність, природність і цілісний підхід.

Переваги поетапного застосування друкованої періодики: позитивні зміни в уміннях і навичках; вища якість знань; зміна характеру пізнавальних інтересів, збільшення кількості учителів за стійким інтересом до роботи з періодикою, ініціативним і творчим в організації дискусій, підготовці конкурсів, участі в розробленні завдань; забезпечення умов для професійної самореалізації особистості учнів, їх саморозвитку й самоосвіти.

На наш погляд, вартий уваги потенціал щодо інтегративного підходу до формування правових знань молодших школярів. Залучення таких ресурсів уможлиблює інтеграцію знань у вивченні математики, мов, природознавства (на основі уявлення про закон природи й закон

суспільства), а також мистецтва, читання художніх творів, основ здоров'я тощо [11, с. 271].

Сучасність окреслює перед співробітниками початкової школи конкретні завдання. Зокрема, необхідно пропагувати цінності серед батьків, готувати дітей до гідного життя в суспільстві, ознайомлюючи з правами людини. Одна з форм роботи – семінар-практикум, що складається з кількох занять, які раз на два тижні проводить учитель початкової школи.

Висновки. Поєднання різних засобів навчання сприяє тому, що вони краще доносять до учнів сутність явищ, що вивчаються, допомагають виділити основні поняття і показати взаємозв'язок між ними. Володіючи високим ступенем наочності, засоби навчання дають можливість організувати передачу інформації на такому рівні, який був би доступним для даної категорії учнів, а постійний оперативний контроль у процесі викладання дає змогу більш об'єктивно судити про її доступність. Застосування сучасних засобів формування правової компетентності учнів початкової школи розвиває системність мислення того, хто навчається; підтримує всі види пізнавальної діяльності того, хто навчається, у придбанні знань, розвитку й закріпленні вмій і навичок; реалізує принцип індивідуалізації навчального процесу при збереженні його цілісності.

Список використаних джерел

1. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність : науково-методичний збірник. Київ-Чернівці «Букрек». 2022. 140 с.
URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serp.n.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Nauk-metod.zbirnyk-Osv.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu-%20Innovatsiyna.ta.projektna.diyalnist.pdf> (дата звернення: 26.01.2024).
2. Запорожан І. Г. Педагогічні основи правовиховної роботи з молодшими школярами : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07. Тернопіль, 2002. 19 с.

3. Фіцула М. М. Правове виховання учнів : метод. посіб. Київ : ІЗМН, 1997. 148 с.
4. Іваній О. Правова компетентність учителя як основа державно-громадського управління школою. *Освіта і управління*. 2011. Т. 14, № 1. С. 84-89.
5. Ключкова Д. М. Формування правової компетентності в сучасних студентів. *Освіта Донбасу*. 2011. № 2 (145). С. 86-90.
6. Мацук Л. О. Підготовка майбутніх вчителів початкових класів до правового виховання молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2002. 23 с.
7. Подбerezський М. К. Педагогічне правознавство – особлива галузь професійної педагогіки. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2001. № 21. С. 35-41.
8. *Концепція нової української школи: розпорядження Кабінету Міністрів України № 988-р (від 14 грудня 2016 р.)*. URL: <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/21/108>
9. Огар Е. І. *Дитяча книга: проблеми видавничої підготовки* : навчальний посібник. Львів: Аз-Арт, 2002. 160 с.
10. Саєнко Н. В. *Періодична преса як засіб оволодіння іноземною мовою студентами вищих технічних навчальних закладів*: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.09 / Харківський держ. педагогічний ун-т ім. Г.С.Сковороди. Харків, 2003. 21 с., с.4.
11. Попадич О. О. Підготовка майбутніх учителів до формування правової компетентності учнів початкової школи: теорія та практика : монографія. Хмельницький : «Термінова поліграфія», 2021. 415 с.